

Nr 33

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående arbetsvärdering.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 512 av herr *Virgin m. fl.* och II: 593 av fröken *Wetterström m. fl.* hemställes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att Kungl. Maj:t måtte tillsätta en utredning, i vilken i motionerna berörda förhandlingsparter är företrädde, med uppgift att *dels* undersöka frågan om arbetsvärderingsmetodens tillämpbarhet inom den statliga sektorn och *dels*, om utredningen ger anledning därtill, utarbeta förslag till arbetsvärderings-system.

Systematisk arbetsvärdering kan, anför motionärerna, vara en väg till rättvisare lönesättning. Man har emellertid uttryckt farhågor för att arbetsvärderingen skulle innebära ett ingrepp i den fria förhandlingsrätten, vilket dock torde vara obefogat. Till grund för arbetsvärderingen måste ligga detaljerade arbetsanalyser, utförda under medverkan av båda parterna på arbetsmarknaden. Motionärerna åsyftar en arbetsvärdering av befattningar och icke en meritvärdering av befattningshavare.

Beträffande motiveringen i övrigt får utskottet hänvisa till motion II: 593.

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från statskontoret, Landsorganisationen (LO), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Sveriges akademikers centralorganisation (Saco) och Statstjänstemännens riksförbund (SR), varjämte Yrkeskvinnors samarbetsförbund inkommit med en skrivelse.

Statskontoret anför bl. a. att systematisk arbetsvärdering kommit till användning inom flera områden av det svenska arbetslivet, och erinrar om att inom Personaladministrativa rådet en kommitté för närvarande är samsatt med att sammanfatta erfarenheterna av vissa arbetsvärderingssystem och arbetsvärderingsskalor. *Statskontoret* anför vidare:

Även på statsförvaltningens område har tillämpning av systematisk arbetsvärdering i några fall aktualiserats. Sålunda framlade en av domänstyrelsen tillsatt arbetsvärderingskommitté år 1957 förslag till normer för arbetsvärdering av kontorsbefattningar vid domänverket. För ytterligare undersökningar i nämnda hänseende arbetar för närvarande en inom domänstyrelsen särskilt tillsatt arbetsgrupp. Beträffande arbetsvärdering av kamerala tjänster vid statens vattenfallsverk har utredningar med förslag framlagts av särskilda av vattenfallsstyrelsen åren 1950 och 1953 tillsatta kommittéer. Inom postverket har tillämpats ett klassificeringssystem för inplacering av personal i olika lönegrader (bl. a. brevbärare och poststa-

tionsföreståndare). Vidare pågår vid statens järnvägar genom särskild arbetsgrupp undersökningar rörande arbetsuppgifterna för befattningshavare i stations- och kontorsskrivarkarriärerna, vilka undersökningar — såvitt framgår av en i september 1961 avgiven delrapport — bland annat avser att belysa möjligheterna att åstadkomma ett arbets- och meritvärderingssystem för sagda personalgrupper.

Man bör kunna räkna med att åtgärder för utnyttjande av systematisk arbetsvärdering efter hand kommer att vidtagas även på andra områden inom statsförvaltningen. Särskild utredning är därför enligt statskontorets mening f. n. icke erforderlig.

LO, TCO och Saco framför i stort sett sinsemellan likartade uppfattningar och uttrycker meningarna att i den mån arbetsvärdering ifrågakommer bör den vara en förhandlingsfråga mellan de avtalsslutande parterna och att en annan ordning kan begränsa utrymmet för den fria förhandlingsrätten.

SR säger sig bl. a. ifrågasätta lämpligheten av en utredning innan för tjänstemannaområdet lämpliga arbetsvärderingssystem utarbetats.

Yrkeskvinnornas samarbetsförbund tillstyrker motionerna.

Tidigare riksdagsbehandling

Överväganden rörande systematisk arbetsvärdering har i slutet av 1940-talet och i början av 1950-talet förekommit i olika sammanhang. Åren 1951, 1960 och 1961 behandlades frågan i riksdagen. En redogörelse för dessa överväganden finns i andra lagutskottets utlåtande nr 59 år 1960, vartill allmänna beredningsutskottet får hänvisa.

År 1960 fattade höstriksdagen i anledning av väckta motioner i ämnet beslut i enlighet med en till andra lagutskottets utlåtande fogad reservation, vari anfördes följande:

Arbetsvärdering förekommer i viss utsträckning redan nu inom det statliga lönesystemet. Sålunda innebär de med vissa mellanrum återkommande tjänsteförteckningsrevisionerna och de årliga förhandlingarna om lönegradsplaceringen av vissa tjänster utan tvivel en värdering av de med tjänsterna förenade arbetsuppgifterna. Denna arbetsvärdering kan emellertid inte betecknas som systematisk utan har en mera schematisk karaktär. Genom att lönegradsplaceringarna föregås av förhandlingar uppnås vissa garantier för objektivitet, men det är uppenbart att lönesättningen inte helt överensstämmer med de resultat motionärerna förmenar att en systematisk arbetsvärdering skulle kunna ge.

Emellertid kan inte heller en systematisk arbetsvärdering göras helt objektiv. Hur de olika faktorerna i ett arbetsvärderingssystem skall avvägas i förhållande till varandra, t. ex. fysisk ansträngning i förhållande till krav på utbildning, måste sålunda bli föremål för subjektiva bedömanden. Dessutom innefattar fastställandet av de olika faktorspoängen för en tjänst ett subjektivt avgörande. Härigenom förringas betydligt värdet av systematiska arbetsvärderingsmetoder.

Man bör därför inte överskatta de resultat som skulle kunna uppnås med hjälp av systematisk arbetsvärdering. Såsom påpekats från remisshall bör de avvikelser från principen om lika lön för likvärdig arbetsuppgift som har någon större betydelse kunna konstateras redan med hjälp av nu tillämpade mera schematiska arbetsvärderingar. Att så är fallet framgår för övrigt av likalönskommitténs betänkande, där kommittén utan användande av systematiska arbetsvärderingsmetoder ansåg sig kunna konstatera att åtskilliga statliga tjänster, som uteslutande eller huvudsakligen rekryterades med kvinnor, var för lågt lönegradsplacerade med hänsyn till arbetsuppgifternas art.

Remissyttrandena präglas genomgående av en påtaglig tveksamhet i fråga om möjligheterna att genom systematisk arbetsvärdering nå längre i strävandena mot en objektiv och rättvisande lönesättning än vad som kunnat uppnås med de metoder som nu tillämpas vid de förhandlingar mellan parterna, vilka regelmässigt föregår löneöverenskommelserna. Utskottet delar denna tveksamhet. Det kan vidare enligt utskottets mening ifrågasättas lämpligheten av att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om åtgärder, som kan tolkas såsom ett ingripande i den fria förhandlingsrätt de anställdas organisationer eftersträvar.

Riksdagen avlog motionerna i enlighet med reservanternas förslag.

Samma motioner väcktes ånyo vid 1961 års riksdag men avlogs med hänvisning till att skäl saknades för ett ändrat ståndpunktstagande.

Utskottet

Som framgår av den ovan lämnade redogörelsen har frågan om utförande av en systematisk arbetsvärdering inom den statliga verksamheten under de senaste årtionden varit under prövning i ett flertal sammanhang. Motioner i frågan som väckts i riksdagen åren 1951, 1960 och 1961 har icke föranlett någon riksdagens åtgärd.

Även om kraven på en rättvis lönesättning inom statsförvaltningen i och för sig skulle kunna föranleda önskemål om införande av en systematisk arbetsvärdering, kan detta svårligen genomföras totalt för de skiftande yrkesområden som ryms inom statsförvaltningen. I den som riksdagens beslut godkända reservationen till andra lagutskottets ovannämnda utlåtande nr 59 till 1960 års riksdag, vilket beslut bekräftats av riksdagen år 1961, anfördes emellertid bl. a. att en viss arbetsvärdering, ehuru av mera schematisk än systematisk karaktär redan nu förekommer inom det statliga lönesystemet, exempelvis vid de med vissa mellanrum återkommande tjänsteförteckningsrevisionerna och de årliga förhandlingarna om lönegradsplacementen av vissa tjänster. Reservanterna framhöll vidare att frågan hur de olika faktorerna i ett arbetsvärderingssystem skulle avvägas mot varandra, t. ex. fysisk ansträngning i förhållande till krav på utbildning, måste bli föremål för subjektiva bedömanden. Man borde av bl. a. denna anledning inte överskatta de resultat som kunde uppnås genom en systematisk arbetsvärdering. Reservanterna delade den i remissyttrandena uttalade, på-

tagliga tveksamheten om möjligheterna att genom en dylik värdering nå längre i strävandena för en objektiv och rättvisande lönesättning än som var möjligt med de metoder som tillämpades vid de regelmässiga löneförhandlingarna. Man kunde vidare ifrågasätta lämpligheten av åtgärder, som skulle kunna tolkas som ett ingripande i den fria förhandlingsrätten.

I de nu föreliggande motionerna föreslås att en utredning, i vilken förhandlingsparterna är företrädade, tillsättes för att undersöka arbetsvärderingsmetodens tillämpbarhet inom den statliga sektorn och utarbeta de förslag till arbetsvärderingssystem som utredningen finner anledning till. Motionärerna synes förmena att en dylik medverkan av parterna skulle tillgodose önskemålet att åtgärder på förevarande område skall ske med iakttagande av principen om den fria förhandlingsrätten. Samma tankegång framfördes i de av riksdagen tidigare avvisade förslagen om direkta åtgärder för åstadkommande av en systematisk arbetsvärdering. Löntagargorganisationerna har emellertid nu liksom vid tidigare tillfällen i sina remissyttranden avstyrkt motionerna under hänvisning bl. a. till att förslaget skulle innebära inskränkning i den fria förhandlingsrätten. Såvitt utskottet kunnat finna har icke förekommit några omständigheter som bör föranleda riksdagen att nu ändra sin tidigare ståndpunkt i frågan, som innebar bl. a. att riksdagen icke borde företaga åtgärder, vilka kunde tolkas som ett ingrepp i den fria förhandlingsrätten.

Med hänsyn till vad ovan anförts får utskottet hemställa,

att de likalydande motionerna I: 512 och II: 593 icke må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 3 april 1962

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller*, Axel Emanuel Andersson, Hellebladh, Ringaby, Tage Johansson, Schött, fru Hamrin-Thorell* och Eric Peterson;

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm, herrar Jacobsson i Sala, Hamrin i Jönköping, fru Jäderberg*, fru Thunvall, herr Carlsson i Huskvarna*, fru Gunne, herr Lundkvist, fru Hörnlund och fru Kristensson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Ringaby* och *Schött*, fru *Hamrin-Thorell*, herrar *Eric Peterson*, *Hamrin* i Jönköping och *Carlsson* i Huskvarna samt fru *Gunne* och fru *Kristensson*, vilka ansett att utskottet bort anföra och hemställa följande:

Såsom framgår av den ovan lämnade redogörelsen har systematisk arbetsvärdering utförts i viss begränsad omfattning. Utskottet som delar motionärernas uppfattning att en systematisk arbetsvärdering vore en av vägarna att uppnå en rättvisare lönesättning förordar att frågan om arbetsvärderingsmetodens tillämpbarhet inom hela den statliga sektorn närmare utredes.

I anledning av en ofta anförd feltolkning av arbetsvärderingens syfte vill utskottet understryka att detta icke innebär en värdering av olika befattningshavares meriter eller kvalifikationer utan avser en analys av befattningarnas innehåll i fråga om arbetsuppgifter och kvalifikationskrav.

Den i motionerna förordade undersökningen måste utföras av personer, representerande de berörda förhandlingsparterna, varigenom största möjliga objektivitet ernås. Det torde icke vara till fyllest att basera ett arbetsvärderingssystem på resultatet av undersökningar inom vissa branscher eller av vissa befattningar eller grupper av befattningar. Det torde sannolikt icke heller vara något eftersträvaransvärt med ett enda system gällande för hela den statliga sektorn. Utskottet räknar emellertid med att utredningen klargör det mest ändamålsenliga i fråga om system.

Vissa invändningar har rests mot frågan om systematisk arbetsvärdering, innebärande att en av riksdagen beslutad utredning skulle utgöra ett intrång i arbetsmarknadens förhandlingsfrihet. Utskottet kan icke finna att detta kan bli fallet. Genom att arbetsmarknadens parter från början tillförsäkras det avgörande inflytandet inom utredningen ävensom att de gemensamt svarar för arbetsvärderingens systematiska utformning borde parternas fria ställning till arbetsvärderingen som sådan vara tryggad.

Utskottet får under åberopande av vad ovan anförts hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 512 och II: 593 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om tillkallande av en utredning, i vilken i motionerna berörda förhandlingsparter är företrädna, med uppgift att pröva i motionerna upptagna frågor.